

David McNally

Piyasanın Ucubeleri

Zombiler, Vampirler ve Küresel Kapitalizm

İngilizceden çeviren

İdil Çetin

dipnot yayınları

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	13
------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

EMEKÇİ BEDENİN TEŞRİHİ: <i>FRANKENSTEIN</i> , SİYASALANATOMİVEKAPİTALİZMİN YÜKSELİŞİ.....	35
"Cesedimi Cerrahlara Bırakmayın".....	39
Teşrih Kültürü: Anatomi, Sömürgeleştirme ve Toplumsal Düzen.....	44
Siyasal Anatomi, Ücretli Emek ve İngiliz Kamu Arazilerinin Yıkımı.....	61
Anatomi ve Ceset Ekonomisi.....	80
İşyanın Ucubeleri.....	90
Jakobenler, İrlandalılar ve Luddcular: <i>Frankenstein</i> Çağının Asi Ucubeleri.....	114
Ucubelerin Hakları: Korku ve Bölünmüş Toplum.....	129

İKİNCİ BÖLÜM

MARX'IN UCUBELERİ: VAMPİR-SERMAYE

VE GEÇ KAPİTALİZMİN KÂBUSLAR DÜNYASI.....	161
Diyalektiğin ve Metanın İkili Yaşamı.....	166
Değer Heyulası ve Meta Fetişizmi.....	178
"Aşkın Pençesine Düşmüş Gibi": Vampir-Sermaye ve Emekçi Beden.....	186
Zombi Emek ve Sermayenin "Ucube Zorbalıkları".....	198
Para: Kapitalizmin İkinci Doğası.....	206
"Kendi Kendini Doğuran" Sermaye ve Para Simyası ..	210
Vahşi Para: Geç Kapitalist Küreselleşmenin Okült Ekonomileri.....	217
Enron: Geç Kapitalizmin Okült Ekonomisinde Örnek Vaka.....	226
"Sermaye Tepeden Tırnağa Kana Bulanmış Olarak Dünyaya Gelir".....	237

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA AFRİKA VAMPİRLERİ.....	241
Akrabalık ve Birikim: Eski Cadılıktan Yenisine.....	256
Zombiler, Vampirler ve Sermayenin Heyulaları: Küreselleşen Kapitalizmin Yeni Okült Ekonomileri ..	265
Afrikalı Fetişler ve Meta Fetişizmi.....	275
Yaşayan Ölüler: Küreselleşme Çağında Zombi Emekçiler.....	287
Sahra-altı Afrika'da Vampir-Kapitalizm.....	291

Büyülü Birikim, Acıkan Yollar ve Dünyanın Durmaksızın Çalışanları.....	311
---	-----

SONUÇ

ÇİRKİN GÜZEL: UCUBE ÜTOPYA HAYALLERİ.....	341
Kaynakça.....	363

Teşekkür

Bu kitabın hazırlanması epey zaman aldı. Umanın demlendiğine değmiş-tir. Kitapla ilgili çalışmaya 2003'te başladım; ancak çalışmalarım York Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü Başkanlığını yürüttüğüm üç yıllık süre boyunca (2005-2008) kesintiye uğradı. Kaldığım yerden çalışmaya başladığımdaysa küresel kapitalizm 1930'lardan bu yana en derin krizine girmişti. Bu da burada irdelediğim temalara özel bir zenginlik kattı.

Burada geliştirilen düşüncelerin kaynakları çeşitli olsa da bu konuların çoğu hakkındaki fikirlerim birtakım seçkin düşünürler, yoldaşlar ve arkadaşların çalışmalarıyla bir tür diyalog içinde gelişti. Himani Bannerji, Susan Buck-Morss, Robin D. G. Kelley, Peter Linebaugh ve Ellen Meiksins Wood'u özellikle artmalıyım. Bazı durumlarda bu kitaptaki etkileri barizken, diğer durumlarda o kadar belirgin olmayabilir. Gelgelelim, her biri sorduğum soruları şekillendirme ve bu sorulara cevap verme biçimlerimde önemli rol oynadı.

Bu çalışmanın bazı kısımları Western Ontario Üniversitesi'ndeki Kuram ve Eleştiri Merkezi, Manitoba Üniversitesi'ndeki Tarihsel Materyalizm Araştırma Ağı'nın desteklediği seminerlerde ve *Historical Materialism* ve *Rethinking Marxism* dergilerinin Londra, Toronto ve Amherst'te düzenlediği konferanslarda sunulmuştur. Tüm organizatörlere ve yorumları ve eleştirileri için bu etkinliklerdeki tüm katılımcılara teşekkür ederim. Aynı zamanda üçüncü bölümün bir önceki versiyonunu okuyan ve onun da muhtemelen beklediği üzere hepsine kulak asmadığım paha biçilmez öneriler ve eleştiriler sunan Pablo Idahosa'ya da teşekkürler. Bu proje konusunda beni çokça cesaretlendiren ve taslak metnin tamamı hakkında yorumda bulunan Ben Fine'a ve bu çalışmaya gösterdikleri daimi ilgi için Ben Madison ve Alan Sears'a da şükranlarımı sunarım. Dipnotları ve referansları kontrol etmeye gelince, gösterdiği inanılmaz titizliği ve güler yüzlülüğü, son taslağı yayımlanmak üzere hazırlarken akıl sağlığımı korumaya yardım eden Véronique Bertrand-Bourgef ye de çok teşekkürler.

Ucubeler¹ hakkında bir çalışmaya yakışacağı üzere, Frankenstein'in Yaratığı'nın da başına geldiği gibi, onu ilk başta benimseyen yaymalar ta-

¹ Kitap boyunca "ucube" olarak çevirdiğim kelimenin özgün metindeki karşılığı "monster"dir. "Monster" Türkçeye "canavar" olarak çevrilebilse de, yazarın, kitabın ilerleyen kısımlarında ayrıntılarına girdiği üzere, "monster" dan kastı

rafından iki kere reddedilen bu kitap, tuhaf bir şekilde dünyaya geldi. Dolayısıyla evrensel olarak olumlu değerlendirmelere rağmen, Mary Shelley'nin harika romanı için kullandığı ifadeyi kullanacak olursam bu "gudubet evlat" iki kere öksüz kaldı. Ucube disiplinleröteligi -toplumsal tarih, kültürel çalışmalar, politik ekonomi ve edebiyat kuramını keşiş- bazı yayıncıların utandıran, pazarlanabilirliği konusundaki belirsizlikler de diğerlerinin cesaretini kırdı. Bu deneyimler boyunca, bu çalışmayı Brill ve Haymarket in seçkin *Historical Materialism Book Series*'ine götürmem konusunda beni teşvik eden Sebastian Budgen ve Peter Thomas beni sürekli yüreklendirdikleri için şanslıydım. Bu kitapla her ikisine de teşekkür ediyorum.

Hayatımı en yakından paylaştığım insanlar, *Piyasanın Ucubeleri*'mni biçimlendiği yıllar boyunca sevgi ve desteklerini esirgemediler. Bu projedeki çalışmalarımın tüm safhalarını -yol üzerindeki her adımda tavsiyelerini sunmanın ve sadık desteğini göstermenin yanı sıra pek çok taslağı okuyan ve yorumda bulunan- partnerim Sue Ferguson'la bir kez daha paylaşma mutluluğuna sahip oldum. Umanm kendisine olan minnettarlığımı yeterince gösterebilmişimdir. Oğullarımız Adam, Sam ve Liam, babalarının ucubeler hakkında yazmasından heyecan duydular. En çok da küçükliğinden beri Malcolm X'ten on sekizinci asrın Uçan Çetesi'nin kanun kaçağı korsanlarına kadar asi ucubelere düşkün olan Liam. Bu çalışmayı ona ithaf etmekten daha uygun bir şey olamaz.

amorf, şekilsiz yaratıklardır. Ucubelerden detaylı olarak bahsettiği ilerleyen bölümlerde andığı "beasf'leri "canavar" olarak çevirmeyi tercih ettim -ç.n.

Şekiller Listesi

Şekil 1 *Dr. Nicholaes Tulp'un Anatomi Dersi*, Rembrandt (1632) s. 55

Şekil 2 *Zulmün Mükafatı*, William Hogarth (1751) s. 85

Şekil 3 Mary Shelley'nin gözden geçirilmiş *Frankestein* baskısının ön kapağı, yayımlayan Colburn ve Bentley, Londra 1831, s.142

GİRİŞ

Ucubeler ile bunların körüklediği beden-panikleri çağında yaşıyoruz. 2008-2009'da dünyanın dört bir yanında patlak veren küresel ekonomik krizin bu iddianın sonuna bir ünlem işareti iliştirdiği kesin. Kriz zamanında *Time* dergisi, zombileri "iktisadi durgunluğun resmi ucubesi" ilan ederken, *Pride and Prejudice and Zombies* çok satanlar listesinin üst sıralarına fırlıyor, sonu gelmez gibi görünen vampir ve zombi filmleri ve romanları piyasayı istila ediyordu.¹ Bankalar çöküp küresel ortaklıklar sendeler ve milyonlarca kişi işlerinden olurken, uzmanlar "zombi bankaları"ndan, "zombi iktisadı"ndan, "zombi kapitalizmi"nden, hatta zenginin fakiri bir lokmada yuttuğu yeni bir "zombi siyaseti"nden söz ediyordu.² Gelgelelim, zombiler ilgi odağı haline gelirken, vampirler de tabiri caizse her şeye damgasını vuruyordu. Bilhassa Amerikalı bir gazetecinin, Amerika'nın en güçlü yatırım bankası Goldman Sachs'ın "insanlığın yüzüne dolanmış, kokusu paraya benzeyen her şeye o kanlı ağzını doymak bilmeccesine dayayan koca bir vampir supyasına benzediği yönündeki çokça alıntılanan beyanında.³ Kitle kültürünün büyük bir kısmını sömürgeleştirmiş olan ucubeler,

¹ Grossman 2009; Austen ve Grahame-Smith 2009. Aynı zamanda bkz. Bilsem 2009, ve Edgcliffe-Johnson 2008. Vampirlerin kitle kültüründe yaygınlaşması hakkında, bkz. Schneller 2009.

² Bkz. Fine 2009, ss. 885-904; Harman 2009; Giroux 2009.

³ Taibbi 2009.

dünya liderlerinin konuşmalarına da sızdılar. Ekvador devlet başkanı 2008'in sonlarında, ülkesinin borçlandığı uluslararası bankalara ve tahvil sahiplerine sert bir şekilde hücum ederken, "Karşımızda kimin olduğunu gayet iyi biliyoruz: gerçek ucubeler" diyordu.⁴ Bundan yalnızca birkaç gün önce Almanya Cumhurbaşkanı muhabirlere "küresel finans piyasaları ehlileştirilmesi gereken bir ucubedir" diyordu.⁵ Bu tür açıklamalar epey ilgi uyandırsa da modern hayatın varoluşsal yapılarına ilişkin gerçekten ucube olan yönleri önemsizleştirme tehlikesi de taşıyorlar. Çünkü modernitenin ucubelikleri, ne kadar yürek burkucu ve çarpıcı olsalar da finans piyasalarının sarsıcı krizleriyle başlayıp bitmez. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, kapitalist groteskin sinsiliği, daha ziyade, ucubeliğin, modern dünyadaki bedensel deneyimin yapısıyla başlayarak gündelik yaşamın asli dokusunu sömürgeleştirme yüzünden normal ve doğal bir hale gelerek görünmez olmasıyla alakalıdır. Diğer bir deyişle, kapitalist ucubeliğin en çarpıcı tarafı onun somut bir görünüme bürünmemiş olmasıdır; günlük varoluşun basmakalıp ve sıradan ritimleriyle görünürde kusursuz bir şekilde bütünleşmesidir. Kapitalist groteskin en dikkat çeken temsillerinin, burjuva ilişkilerinin halen tuhaf ve ürkünç bir şekilde deneyimlendiği çevrelerde gerçekleşme eğiliminde olmasının nedeni budur. Bu tür durumlarda vampir ve zombi imgeleri modern toplumu, en belirgin şekilde metalaşmanın toplumsal yaşamın yeni alanlarını istila ettiği zamanlarda bürünen derin bedensel incinebilirlik algılarını sık sık sahneye koyar. İlerleyen bölümlerde gösterildiği üzere, küresel kapitalizm tarihinden hiç eksik olmayan beden-panikleri burjuva yaşam dünyasının insan bedeniyle ilgili bir fenomenolojisini oluşturur. Bu tür panikler, insan bedenleri ve kapitalist ekonominin faaliyetleri ara-

⁴ Reuters 2008a.

⁵ Reuters 2008b.

sındaki sorunlu ilişkilere ışık tutarak, kapitalist dünya sistemi içerisinde gündelik yaşamın ucube biçimlerinin incelenmesi olan kapitalist bir *ucubebilimin*⁶ derin deneysel temeline vurgu yapar. Önümüzdeki bölümlerde, kapitalist metalaşmanın hissedildiği, deneyimlendiği ve ona direnildiği kilit sembolik kesitler hakkında bize neler söylediklerini irdelemek için pek çok ucube hikâyesi türünün izini sürmeye çalışacağım.

Yine de ucubelerin hem her yerde olması hem de hiçbir yerde olmaması çağımızın bir çelişkisidir. Her yerde olmasıyla başlayalım.

⁶ *Ucubebüim* terimini, daha yaygın olan "teratoloji" terimine, ikincisinin doğuştan gelen kusurların normatifleştirilmesiyle olan bağlantısı yüzünden tercih ediyorum.

⁷ Bu tema üzerine oldukça etkili bir roman motifi için, bkz. John le Carre, *The Constant Gardener* (2001). 2005'te Fernando Meirelles tarafından, aynı adla filme aktarılarak piyasaya sürüldü (*Bahçıvan*, çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit, İstanbul: Altın Kitaplar, 2001).

⁸ Bu alandaki literatür hızla çoğalmaktadır. Bkz. Schepers-Hughes ve Wacquant 2002; Andrews ve Nelkin 2001; Sharp 2000, s. 287-328; ve Schepers-Hughes 1996, s. 3-11. Singapur, yakın zamanda, organ "bağışlan" için yapılan ödemeleri yasallaştırmıştır; bkz. Gutierrez 2009.